

NEKATERE ZNAČILNOSTI GOVORA VASI PROSENIŠKO

Obravnavano področje spada v štajersko narečno skupino. Leži na zahodnem robu srednještajerskega narečja na meji s srednjesavinjskim. Osnovne glasovne in oblikoslovne značilnosti so večinoma enake kot v srednještajerskem narečju sploh, deloma pa je opazen vpliv sosednjega savinjskega narečja, npr. na manjšo stopnjo diftongizacije naglašanih samoglasnikov in na močnejšo vokalno redukcijo. Posebej izstopajoča oblikoslovna značilnost je uvrščenost dokaj pogosto rabljenih ženskih imen na *-i* (*Rozi, Mimi, Mici, mami*) med samostalnice srednjega spola in tudi pogosto pregibanje ženskih osebnih imen na soglasnik s končnicami 1. moške sklanjatve. Težišče prispevka je na predstavitvi narečnega besedišča, tako v sinhronem kot v diahronem pogledu. Posledice vplivov nekdanje močne germanizacije so še vedno prisotne, čeprav se delež aktivno uporabljenih nemicizmov iz generacije v generacijo zmanjšuje. Posebna pozornost je namenjena tistim poimenovanjem, pri katerih je osnovno ime vseskozi slovensko, pomenske izvedenke pa so prevzete iz nemščine (*me'so* – *'e:sixflajš, flajšmaš'ina, 'go:bec* – *'ma:ul'ko:rba*) oziroma tistim, pri katerih je prišlo med slovenskim in prevzetim poimenovanjem do pomenske diferenciacije (*k'lado* 'kladivo' – *'xã:mar* 'macola'). Zanimiva je tudi bogata frazeologija, še zlasti tisti njen del, ki je vezan le na obravnavano zemljepisno področje.

narečja, srednještajersko narečje, značilnosti narečnega besedišča, narečna frazeologija, pokrajinski pogovorni jezik

The area discussed belongs to the Štajerska dialect group. It is located on the west boundary of the middle Štajerska dialect on the border with the middle Savinja valley dialect. The basic vocal and morphological characteristics are mostly the same in the middle Štajerska dialect. An influence of the neighbouring Savinja valley dialect such as low degree of the diphthongization of stressed vowels and powerful vocal reduction can be seen. Peculiarly, special morphological characteristic is that female names ending with *-i* (*Rozi, Mimi, Mici, mami*) are fairly often used as neuter and the personal female names finishing with a consonant are declined as the male names in the first declination. The essence of this article is the presentation of the dialect vocabulary from synchronical as well as diachronical aspect. An influence of the former powerful germanization is still present, but actively used germanisms are used less and less through generations. Special emphasis is given to those words, which basic name is Slovene but semantic derivatives came from German language (*meso* – *esihflajš, flajšmašina, gobec* – *maulkorba*), and those words, where semantic differentiation between Slovene and adopted words was made (*klado* 'kladivo' – *hamar* 'macola'). A rich phraseology is also very interesting, especially the part, which belongs only to the area discussed.

dialect, the middle Štajerska dialect, characteristics of dialect vocabulary, dialect phraseology, the landscape colloquial speech

1 Uvod

V prispevku bo nanizanih nekaj značilnosti govora vasi Proseniško, ki leži približno 5 kilometrov vzhodno od Celja in 6 kilometrov zahodno od Šentjurja, na vzhodnem, gričevnatem obrobju Savinjske doline. Po Ramovševi in Logar-Riglerjevi razmejitvi štajerskih narečij spada v srednještajersko narečje, le približno 4 kilometre od meje s srednjesavinjskim narečjem.

Čeprav naselje upravno-politično in cerkvenoupravno sodi v občino in faro Šentjur, je dejanska navezanost na Celje kot pomembno lokalno gospodarsko in kulturno središče vsaj od druge polovice 19. stoletja močnejša kot na Šentjur, kar se seveda odraža tudi v govoru. Opaznejše tovrstne značilnosti so zlasti na stavčni fonetiki temelječ slušni vtis in bistveno manjši obseg diftongizacije naglašanih samoglasnikov. Razlika je tolikšna, da jo v razmerju do govorice najbližjih, vzhodnje ležečih sosednjih vasi, npr. Goričice ali Zlateč, opažajo tudi preprosti, jezikoslovno povsem nešolani tukajšnji prebivalci (govorijo, da v teh sosednjih vaseh ljudje »vlajčejo«, kar se jim ne zdi ravno lepo!), pa tudi v tukajšnji podružnični osnovni šoli, ki jo obiskujejo otroci osmih vasi zahodno od Šentjurja, s področja, po nekdanji tukajšnji fevdalni posesti imenovanega Blagovna, je ta razlika v govorici učencev prav očitna.

2 Glasovne in oblikoglasne značilnosti¹

Na glasovni ravni obravnavani govor sicer kaže osnovne značilnosti srednještajerskega narečja, le da je stopnja diftongizacije opazno manjša, kot je v osrednjem delu tega narečja. Dvoglasniške reflekse imata samo *e* in *o*, in sicer *e:i* oz. *o:u* za nekdanji jat in dolgi oz. zgodaj podaljšani *o* (*'le:ip*, *'ce:i:sta*; *'no:us*, *'mo:ust*, *se'no:u*), in *iə* oz. *uo* za umično naglašena *e* in *o* (*'žjə:na*, *'pjə:ta*; *'kuo:za*, *'buo:sa*), *iə* tudi za kratki naglašeni polglasnik (*'dja:ž*, *'mjə:gla*, *pre'sjə:hmat*),² razen zgodaj podaljšanega, ki se je razvil v ozki *e* in se ni diftongiral (*'de:n*, *'le:ž*, *'me:ša*). Vsi naglašeni samoglasniki so danes dolgi, pri čemer sta se prvotno kratko naglašena *e* in *o* po glasovni vrednosti izenačila z umično naglašeni *e* in *o*. Razlika med prvotno dolgo in kratko naglašeni samoglasniki pa se je ohranila pri *a*-ju, ne v kvantiteti, ampak v kvaliteti. Prvotni dolgi *a* se je večinoma labializiral in dobil temnejšo barvo, podaljšani kratki *a* pa je ohranil prvotno svetlo ajevsko obarvanost, tako da narečje sedaj premore dva ajevška fonema, *a* in *â*. npr. *'na:š 'a:te je do'mâ:* in *'nâ:š 'a:te so do'mâ:* ali *'to:t je s'la:b* in *'to:u je s'lâ:b*.

Nenaglašeni samoglasniki so seveda samo monoftongični (*i*, *u*, *e*, *o*, *a*), med njimi pa ni polglasnika, ki se je v nenaglasnem položaju izenačil z *e*-jem (pred

¹ Zahvaljujemo se avtorju, da je dovolil spremembo starejše v novo nacionalno transkripcijo (ured.).

² *iə* oz. *uo* predstavljata svojevrsten razvoj diftongov *je* in *uo*: in do sedaj kot refleksa za umičnonaglašena *e* in *o* še nista bila zapisana. Krožec pod *o* označuje njegovo rahlo reduciranost v smeri proti *ə*.

samoglasniškimi *r*-om z *a*-jem), vendar pa ohranil neobstojnost, kjer so za to dani fonetični ali morfološki pogoji, npr. *'kuo:nc*, *'ma:rc*, *'kuo:sci*, *'nuo:rci*, od *če'ta:rtka* do *'pe:tkā*, *'ve:itra*, *'mo:zga* itd. proti *'pja:sek-a*, *'nuo:žek-a*, *'lu:bček-a*, *'lu:lek-a*, *'Ko:šec-a*, *S'lo:mšek-a*.

Vokalna redukcija je izrazitejša, kot je sicer značilna za srednještajersko narečje, pojavlja se v približno tolikšnem obsegu kot v srednjesavinjskem narečju in v celjskem pogovornem jeziku in je le malo manjša kot v osrednjih slovenskih narečjih. Ne onemevajo samo nenaglašeni *i*-ji in *e*-ji kot končnice ali obrazila oz. deli končnic ali obrazil, ampak tudi samoglasniki v korenskih delih besed (*ž'vi:na*, *ž'vi:ca*, *ž'va'li:*, *ž've:it*, *pos'jā:t /p. 'se:ime*, *'so:unce je pos'jā:l/*, *pon'de:ilek*, *ps'ti:t*, *kap'ci:nar*, *kap'ci:narsk*, *so gov'ri:l*, *so b'le:*, *je š'ruo:ka*, *s'no:uč*, *z'lo:j*, *ŋ'ko:l*). Zaradi onemevanja *i*-ja ali *ə*-ja oz. *e*-ja se zvočniki pogosto vokalizirajo: *'bi:glce*, *'muo:čŋga*, *z 'nā:šm so'se:īdm*, *'kā:šļ*, *št'ru:dļ*, *u'či:tļ(ca)*. Če pa se nenaglašeni jat iz pridevniške končnice *-ega* znajde tik za zapornikom *k* ali *g*, ne izpade, ampak se realizira kot *i* (*'ni:skiga*, *k'rjā:pkiga*, *'ne:īkiga*, *'do:ugiga*, *d'ru:giga*).

V soglasniškem sistemu ni izrazitejših razlik v primerjavi s celotno skupino štajerskih narečij. Nekdanja palatalna *l̥* in *ŋ* sta se razvila v t. i. srednji *l* (*k'rā:l*, *kra'li:ca*, *škar'ni:cļ*, *g'rā:ble*, *'že:īmla*, *lud'je:ī*, *ve'sjā:le*, *rah'lā:t*, *po'ra:jkrat/poraj-k'lā:t*) oz. v *j* (*'kuo:j*, *ka'ju:x*, *'ji:va*, *glo'bā:ja*, *šp'rā:ja*, *o'rā:je*, *p'rā:je*), soglasniški sklop *šč* se je poenostavil v *š* (*k'le:īše*, *'ve:īša*, *zem'li:še*, *gra'ši:na*), medtem ko sta sklopa *čr* in *žr* ohranjena (*č're:īšja*, *č're:īz*, *ž'rjā:bo*), pri *g'ru:ška*, *g'ru:šouc* pa je ohranjena stara dvojnična različica *gr* v primerjavi s *hr* v osrednji Sloveniji. Navedene soglasniške spremembe pa so uveljavljene le pri domačih, v vsakdanji živi rabi prisotnih besedah, ne pa pri besedah, ljudem znanih predvsem iz knjižnega, tudi liturgičnega jezika, npr. *nasilje*, *okolje*, *medalja*, *žigovanje*, *maziljenje*, *križanje*, *zveličanje*, *Anton Puščavnik*, *češ'čjā:na Marija*, vendar pa *kar'šā:nsk 'na:uk*.

Zanimiv je primer *kašče*, pri katerem se je – da ne bi prišlo do homonimnega sovpada s *kašo* – ohranil prvotni nemški sklop *št < st* (nem. *Kasten*).

V nekaterih soglasniških sklopih je prišlo do disimilacijskih sprememb, npr. *dn > gn* (*g'nā:r*, *o'po:ugŋ*), *tl > kl* (*na k'le:ix*, *'na:kle*, *'puo:kļ*, *pok'lā:čt*), *tn > kn* (*k'nā:la*), medtem ko se izglasni *-m* premenjuje z *-n* v prvoosebni sedanjiški obliki pomožnega glagola *biti* (*sŋ 'šo:u*, *sŋ 'rjā:kla*), ne pa tudi v prihodnjiški (*bom 'šo:u*, *bom 'rjā:kla*), do zamenjave končnega *m*-ja z *n*-jem pa je prišlo tudi pri glavnih števnikihi *sedem* in *osem* (*'se:īdm*, *'se:īdm'va:jst*, *'o:uŋ*, *'o:uŋdeset*).

Nenaglašeni končaj *-aj/-ej/-uj* se realizira kot *-i* (*'ko:umi*, *z'da:uni*, *bogpo'mā:gi*, (*po*)*čā:ki*, *'tu:ki*, *z'ju:tri*, *po'se:ībi*, *'dīā:di*, *z'lo:di*, *pet'ro:li*, *bog'va:ri*), enako tudi nenaglašena končaja *-anj* in *-anj* (*'pja:gi*, *'rjā:ži*, *'ui:īgi*, *'sjā:mi*, *'kuo:sti*; prehod *-anj > i* se pojavlja zelo redko). Manj rigorozne spremembe je doživel nenaglašeni končaj *-alj* (deloma se mu pridružuje tudi *-elj*), pri katerem sta se polglasniška in

palatalna sestavina reducirali, srednji l pa se je vokaliziral (*ʃra:kl̩, ʃru:nkl̩, ʃge:p̩, ko'l̩jə:s̩, ʃka:rx̩, ʃra:u̩ʃl̩; u'či:t̩, rau'na:t̩*).

Naglaševanje je tako kot drugod po Štajerskem le jakostno, dokaj pogost pa je premik naglasa za zlog proti začetku besede ali celo na prvotni predlog (*'m̩u̩o:tka*),³ *'go:s̩ŋca, 'zā:bela, 'te:īletna, 'pri̩ə:prot, 'o:tavič, 'ki:sikova fl̩ā:ša, je 'pa:r̩šo, smo 'pa:r̩ʃl̩, 'u̩o:dpar u'r̩ā:te, 'da:j 'to:u 'na:kle, je 'p̩u̩o:šten, je z'go:u̩vo:r̩ŋ, je 'p̩j̩ə:čen, 'z̩j̩ə:len, 'vi:sok, 'ši:rok*), kar precej samostalnikov moškega spola pa je zaradi premika naglasnega mesta v imenovalniku ednine prešlo iz nepremičnega v premično naglaševanje na osnovi (*'u̩o:trok – ot'r̩u̩o:ka, 'ku̩o:zoc – ko'zo:uca, 'm̩j̩ə:nik – me'ni:ka, 'u̩o:gon – o'go:una, 'ze:zek – ze'z̩j̩ə:ka, 'na:puš – na'pu:ša*). Zanimiv je primer *pet'ro:li*, ki se običajno naglašuje nepremično (*pet'ro:lija*), lahko pa tudi premično (*petro'l̩i:ja*).

Obstaja pa tudi nasprotna težnja, da je namreč mesto naglasa na obravnavanem področju pomaknjeno za zlog proti koncu besede v primerjavi z zborna normo (*fabr̩ka, fabr̩čan, delávci, križánka, stavbénik, stavbéništv̩o, gradbéništv̩o ali Stanétova ulica, Stalínove orgle*).

Pri glagolih je prisotna tendenca po poenotenju naglasnega mesta znotraj glagolske paradigme, npr. nedoločnika in sedanjika (*'nu̩o:st – 'no:u̩sm̩, 'ku:pt – 'ku:p̩m̩, tar'di:t – tar'di:m, 'jo:ukat – 'jo:u̩čem*), deležnika na -l za vse spole in števila (je *'nu̩o:s – je 'no:u̩sla – smo 'no:u̩sl, je 'ku:p – je 'ku:pla – smo 'ku:p̩, je tar'di:u – je tar'di:la – smo tar'di:l, je 'jo:uko – je 'jo:ukala – smo 'jo:ukal*) in veleznika (ne *'nu̩o:s – ne 'nu̩o:ste, ne 'ku:p – ne 'ku:pte, ne 'ta:rt – ne 'ta:rtte*).

3 Oblikoslovne značilnosti

Med oblikoslovnimi značilnostmi kaže omeniti dokaj izrazito feminizacijo nevtar (*'ja:jca, 'pe:īsta, 'j̩ā:bka, 'bj̩ə:dra, 're:ībra, 'sā:la, k'nā:la, 'po:lkna*). Lokalno je tako močna, da prodira tudi v knjižno rabo, saj npr. v bližnji gostilni ponujajo *juho z jajčko, pico z jajco, pečene svinjske rebrce*, v trgovini so naprodaj *kinderjajčke*, v občinskem središču pa se je ena od ulic do nedavna imenovala *Pod rebrami*.⁴ Za vrsto feminizacije gre tudi pri množinskih samostalnikih srednjega spola, saj so se v paradigmi povsem izenačili z ženskospolskimi množinskimi samostalniki: tako kot *x'l̩ā:če x'l̩ā:č x'l̩ā:čam x'l̩ā:če v x'l̩ā:čix s x'l̩ā:čam* je tudi *p'lu:če p'lu:č p'lu:čam p'lu:če na p'lu:čix s p'lu:čam*, pri čemer se je v mestniku uveljavila moška množinska končnica *-ih* nam. ženske *-ah*, kakor je sicer pri števnih samostalnikih 1. ženske sklanjatve: *na 'li:pax, par 'xi:šax*.⁵

³ Dvoglasniki *e:ī, o:u* in *īə, u̩o*: ter zaokroženi *ā*: so vedno naglašeni.

⁴ Napaka je bila dvojna: navezava na samostalnik *rebro* v feminizirani obliki *rebra* namesto na samostalnik 2. ženske sklanjatve *reber*.

Močna je tudi maskulinizacija nevter, saj je večina samostalnikov srednjega spola na nenaglašeni *-o* prešla med moškospolske samostalnike in se po onemitvi končnega *o*-ja tudi formalno izenačila s slednjimi: 'u̯o:kŋ, 'me:ĩst, 'vi:n, m'le:ĩk, 'čĩə:l. Maskulinizira se tudi večina samostalnikov srednjega spola na naglašeni *-o* (ko'lo:u̯, te'lo:u̯, o'ko:u̯, me'so:u̯, npr. *ne s'li:š na 'de:sŋ u'xo:u̯, poškod'vâ:n 'mâ: 'le:u̯ o'ko:u̯* ipd.), srednjega spola pa ostaja večina samostalnikov na *-e*, tako tistih, ki osnove ne podaljšujejo ('po:u̯le, 'ze:ĩle, 'sa:rce), kot tistih, ki jo podaljšujejo z *m* ali *t* ('dĩə:kle je blo do'mâ:, 'se:ĩme, 'vi:me, v'rĩə:mê, 'tĩə:le je uš'lo:, ž'rĩə:be, p'ra:se). Pripadnost srednjemu spolu ohranjajo tudi nevtra s skromnejšo frekvenco rabe in pridihom knjižnosti, npr. *bistvo, vodstvo, nasledstvo, vabilo, poživilo* ipd.

Posebnost je samostalniki *leto*, ki je v ednini moškega spola ('Le:ĩtošŋ 'le:ĩt je biu̯ z'lo:j na'po:rŋ), v dvojini in množini pa ženskega (S'tâ:ra je d've:ĩ 'le:ĩte, Črez 'tri: 'le:ĩte se 'va:rne), medtem ko je 'dĩə:kle v ednini srednjega spola, v dvojini in množini pa prav tako ženskega: O'be:ĩ dek'le:te sta ble do'mâ:, Dek'le:te so šle na p'le:s (s tem da je samostalniki *dekle* tako kot vsi samostalniki ženskega spola v dvojini formalno pluraliziran).

Korpus samostalnikov moškega spola je oblikoslovno – v primerjavi s knjižnim jezikom – dokaj poenostavljen. Ogromna večina moških samostalnikov se pregiba po osnovnem sklanjatvenem vzorcu in naglašuje po nepremičnem naglasnem tipu. Imenovalniška množinska končnica *-je* je ohranjena le pri samostalniki *ljudje* (lud'je:ĩ), govori se torej b'râ:ti, so'se:ĩdi, k'mĩə:ti, pa tudi 'zo:bi, 'lâ:si, 'mo:ži, ničti množinski roditelj pa le pri samostalniki 'u̯o:trok ('ce:u̯ 'ku:p o'r'o:u̯k), sicer ne (*je brez zo'bo:u̯, 'lâ:so:u̯, 'mâ: par 'ku̯o:jou*). Tudi podaljševanja osnove z medpono *ov* v množini in dvojini skoraj ni, npr. 'si:ni, 'tâ:ti, 'vo:u̯ki, 'mo:u̯sti, ostaja le *vetrovi*, pa še to predvsem kot 'v prebavilih nastajajoči in iz njih izhajajoči plini', pri čemer gre očitno za vpliv knjižnega jezika, in pa d'ne:ĩvi.

Samostalniki z dvojnično končnico v roditelju ednine, naglašeni *-u* in nenaglašeni *-a*, imajo v obravnavanem govoru samo drugo različico (g'râ:da, 'mo:u̯sta, s'trâ:xa, 'tâ:ta ipd.), bistveno manj kot v knjižnem jeziku pa je v 1. moški sklanjatvi tudi mešanega naglaševanja z naglašeno končnico *-a* v roditelju ednine: s've:ĩt – sve'tâ:, 'bo:u̯k – bo'gâ:, s'ne:ĩk – sne'gâ:, ne pa *gnojá, dolgá, vozá, možá, zobá*, ampak g'nu̯o:ja, 'do:u̯ga, 'ui:jza, 'mo:ža, 'zo:ba.

Premično naglaševanje pa je skoraj v celoti ohranjeno, npr. 'je:zik -'i:ka, 'mĩə:dved 'e:ĩda, 'su̯o:sed -'e:ĩda, le redki so prešli v nepremični naglasni tip, npr. pre'ru̯o:k -'o:ka, spre'vu̯o:d -'o:da. Obstoječim v knjižnem jeziku pa so se – kot že

⁵ Mestniška množinska končnica *-ih* je tudi pri množinskih lastnih imenih, npr. na 'Te:ĩxarjix, u Tar'bo:u̯lix.

omenjeno – pridružili še nekateri drugi, npr., 'd̥jə:di de'd̥jə:ja, 'u̯o:trok ot'ru̯o:ka, 'u̯o:gon o'go:una, 'ku̯o:zoc ko'zo:uca.

Končniško naglašen je med moškimi samostalniki samo 'pi̯ə:s in maskulinizirano *dno*, oba seveda z dolgo naglašeni končnicami, medtem ko se *dež* naglašuje samo na osnovi: 'd̥jə:ž -a -o -R -o -am.

Med moškimi osebnimi imeni, končujočimi se na samoglasnik, prevladujejo tista na -a ('J̥a:ka, 'Mi:xa), na -o ('Ma:rko, S'ta:nko) in na -i ('To:nči, 'Ru:di). Pregibajo se s podaljševanjem osnove, prvi dve skupini s *t* ('J̥a:kata, 'Mi:xata, tudi *Sivkata*, *Kavkata*; *Markota*, *Stankota*), izjema je *Titoja* (tudi *avtoja*, čeprav *fičota*, *jugota*), imena na -i pa tako kot v knjižnem jeziku osnovo podaljšujejo z *j* (*Tončija*, *Rudija*). Čisto po tem vzorcu se pregibajo tudi ženska imena na -i tipa *Rozi*, *Malči*, *Mili*, ki so bila na tem področju izredno pogosta, kar prevladujoča, pri v prvi polovici prejšnjega stoletja rojenih ženskah, so pa občutena kot samostalniki srednjega spola (*up'rā:ši 'Ro:zija, pogo'v̥u̯o:r se z 'Mi:lijam, 'Ma:lči je blo do'mā:*). Enako velja tudi za analogna občna imena: '*ma:mi je 'ri̯ə:k̥l̥ ...* Seveda pa pri uporabi teh imen pri njihovih nosilkah prevlada naravni, tj. ženski spol. Tako bo ženska z imenom *Rozi* rekla *S̥ŋ šla do'mu:*, ne pa **S̥ŋ šlo do'mu:*.

Moških osebnih imen na -e, ki se sicer tudi pregibajo s podaljševanjem osnove s *t*, je malo, prevladujejo druge izpeljanke, npr. namesto *Tone* so v rabi '*To:na, To'nā:č, 'To:nček, 'To:nči, 'To:ni*, namesto *France* se pojavljajo '*F'ra:nci, F'ra:ncek, F'ra:nček, F'ra:ncl̥*, med razmeroma redkimi priimki na -e pa skoraj ni na končnem *e*-ju naglašeni: '*F're:ce, 'Če:de, 'Ko:xne, Š'ta:nte*, izjema je le '*Fer'me:*, ki je priimek priseljencev s Kranjskega.

Pri samostalnikih ženskega spola je najopaznejša značilnost štajerska končnica -*oj* v edninskem orodniku 1. ženske sklanjatve: *pred 'nā:šoj 'xi:šoj, z 'mu̯o:joj 'ma:moj.*

V razmerju do zbornega jezika se razlika kaže tudi v množinskem rodilniku, kjer se soglasniški sklop z zvočnikom v izglasnem položaju ne razdvaja s polglasnikom oz. *e*-jem, ampak se zvočnik vokalizira: '*ja:k̥ŋ, 'pa:s̥ŋ, 'tā:b̥l̥, 'a:f̥ŋ* ipd., pri vokalizaciji *r*-a to pomeni izgovor *a*-ja pred *r*-om: '*i:gar, 'i:skar, 'vi:dar* ipd. (kot sicer pri samoglasniškem *r*-u: '*va:rt, 'ka:rt, 'ba:ro*), le v primeru, ko v množinskem rodilniku *j* sledi nezvočniku ali *r*-u, se pred njim, enako kot v zbornem jeziku, uveljavi samoglasnik *i* ('*lā:dij, 'go:stij, š'ko:urij, ve'č̥jə:rij*), posebnost pa je razdvajanje nezvočniškega sklopa *sk* z *e*-jem: '*d̥jə:sek, t're:š̥sek, b're:š̥sek*, kar pa se danes že dokaj redko sliši.

Posebnost je tudi samostalnik *kri*, pri katerem se je odvisnosklonska osnova uveljavila tudi v imenovalniku in z njim identičnem tožilniku: '*ri:u̯ kar'vi: 'ka:rvi k'ri:u̯ u 'ka:rvi s karv'jo:j.*

Pri naglaševanju ženskih samostalnikov je v 1. ženski sklanjatvi povsem prevladal nepremični naglasni tip (izjemi sta le končniško naglašena *gos'pâ:* in redko rabljena *s'la:*, slednja seveda zaradi brezzložne osnove), pri samostalnikih 2. ženske sklanjatve pa je poleg nepremičnega naglaševanja ohranjen tudi mešani naglasni tip: *'po:t – po'ti:*, *'so:u – so'li:*, *'lu:č – lu'či:*, *'pâ:st – pas'ti:*, *'ko:ust – kos'ti:*.

Samostalniki 3. ženske sklanjatve tipa *Karmen*, *Doris* pa povzročajo zlasti preprostim, nešolanim ljudem dokajšnje težave in jih – čeprav gre za ženske osebe – večinoma formalno občutijo kot samostalnike moškega spola in jih tako tudi pregibajo: *Pogo'vuõ:r se s 'Ka:rmenam*, *Po've:j 'to:u 'Do:riso*.

V glagolski paradigmi kaže še enkrat omeniti prehod končnice *-m* v *-n* pri 1. osebi ednine pomožnega glagola biti: *sŋ 'bi:u*, *'ni:sŋ 'šo:u*, pa zamenjavo dvojinske prvoosebne končnice *-va* z *-ma*: *s'ma:*, *g're:ma*, *'de:ilama*, in pa zamenjavo nedoločniške pripone *i* z *a* pri glagolih na *-niti/-nem*: *uz'di:gnat*, *'mâ:xnat*, *'ki:xnat*.

Kot drugod po Štajerskem so se tudi v obravnavanem govoru posplošile končnice priponskih glagolov pri brezpriponskih (*'bo:te*, *'ve:ite*, *'dâ:te*, *'je:te*, *g're:te*), v 3. osebi množine pa se uporabljajo samo daljše različice (*ž'vi:jo*, *gou'ri:jo*, *'nĵa:sejo*, *'rĵa:čejo*). Seveda se v živem govoru tudi ne uporabljajo deležja na *-e*, *-aje*, *-č*, delna izjema je le *grede* (*Na'za:j g're:de se og'lâ:sŋ par 'tĵa:b*).

Pri glagolih z ničto nedoločniško pripono in sedanjiško pripono *-e* je deležnik na *-l* v moškospolski edninski obliki okrajšan zgolj na sedanjiško podstavo: *sŋ 'ne:is*, *'pâ:d*, *zg'ri:z*, *'re:ik*, *ost'ri:g*.

Pri glagolih na *-ati* z možnim sedanjikom na *-am* ali *-em* ima prednost praviloma druga različica: *ro'po:učem*, *'jo:učem*, *dar'ge:čem*, *ob'je:imlem*, *'ko:plem se*, *na'mâ:čem*, *o'bu:ulem*, *po'či:ulem*.

4 Značilnosti besedišča

V besedišču obravnavanega področja imajo pomemben delež iz nemščine prevzeti, slovenščini bolj ali manj prilagojeni izrazi. Vendar na stotine germanizmov ni samo značilnost tega govora, ampak večine štajerskih in v precejšnji meri tudi drugih slovenskih narečij in govorov. So pa na obravnavanem področju tako v absolutnem številu kot v frekvenci rabe velike medgeneracijske razlike. Delež germanizmov je bil pri govorcih, rojenih in šolajočih se še v habsburški monarhiji, izredno velik in je tak ostal vse do konca te generacije v šestdesetih do osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Tudi v govoru po prvi svetovni vojni rojene generacije je germanizmov še vedno zelo veliko, k čemur je dodatno prispevalo tudi dejstvo, da je bilo področje Štajerske med 2. svetovno vojno priključeno nemškemu rajhu in da je bila slovenščina štiri leta sistematično zatirana, v javnosti (šoli, uradnih institucijah idr.) praktično prepovedana. Šele pri po 2. svetovni vojni rojenih govorcih se je zaradi zunanjih vplivov (šole, radia, televizije, tiskanih medijev) prisotnost germa-

nizmov v vsakdanji rabi začela občutneje zmanjševati in ta proces je še vedno prisoten. Tako danes pripadniki starejše generacije še vedno uporabljajo zelo številne germanizme, ki so jih prevzeli od svojih prednikov. Mlajša, v zadnji tretjini 20. stoletja rojena generacija pa aktivno uporablja sicer še manj germanizmov, vendar je njihov delež v sklopu aktivnega dela besedišča še zmeraj velik, npr. *'ko:lŋ, 'ša:jtarga, 'u:r'mâ:xar, 'co:lštok, 'u:rlaub, 'zo:kni, š'tu:mfi, pet'ri:gat, za'ri:glat, 'pe:ucat* (sadno drevo), *št'râ:fat* itd. Nekaterih germanizmov sicer ne uporabljajo več, so pa še sestavni del njihovega pasivnega besedišča, npr. *po'fli:sat se, 'ki:mpetarca, š'pâ:mpet, u'ze:t na 'je:rparge, je 'na:jgirig, je 'ga:jcig, g've:r, š'na:jc'ti:xļ, 've:rštat, p'ri:ft're:gar, g'vi:jat, g'vi:rat, š'vâ:rat* se idr. So se pa mlajši govorniki večinoma zmožni prilagajati govornemu položaju in uporabljajo številne germanizme le še v sproščenem medsebojnem komuniciranju v domačem okolju, v stiku z nedomačini in v pogovoru v nevaškem okolju pa dajejo prednost neprevzetim sopomenkam.

Med številnimi germanizmi, ki so še vedno v živi vsakdanji rabi, so tudi naslednji: *g'vi:xt, 'ge:pļ, 'vi:nta, 'ša:jba, ma'ši:na, š'ra:uf, š'ra:ufat, 'ra:jfna, 'vâ:lcl, po'vâ:lclat, 'ke:tna, ma'ši:na, 'cu:g 'vlak, natega', 'ca:jg 'orodje, vrsta blaga', p're:mza, p're:mzat, ž'la:jf, ž'la:jfat, š'pâ:rxet, 'pi:skar, 'ra:jndla, 'tâ:lar, 'ša:lca, g'la:ž, flâ:ša, š'ni:cļ, p'râ:ta, 'a:jmoxc, 'zo:s, š'nâ:ps, 'šu:xi, 'šo:lŋi, c'vi:rŋ, 'fa:jfa, k'nuo:f, š'mi:r, zaš'mi:ran, 'pâ:pŋ'de:kļ, 'â:xtat, t'ru:cat, g'ra:užat se, š'pi:lat (se), š've:rcat, š'mu:glat, t'ruo:ft* itd.

Iz nemščine prevzeti izrazi ohranjajo bolj ali manj originalno izgovorno podobo, npr. *g'li:d* (Glied), *'ri:gļ* (Riegel), *pa'ke:tt're:gar* (Paketträger), *t'râ:ge* (Trage), *'tu:mxajt* (Dummheit), *'u:r'mâ:xar* (Uhrmacher), ali pa so izgovorno bolj oddaljeni od izhodiščnih nemških izrazov, npr. *'fu'zekļ* (Fusssocke), *g'la:jz* (Geleise), *'je:rparge* (Herberge), *'ji:ca* (Hitze), *'ši:lkrota* (Schildkröte), *š'pâ:mpet* (Spannbeet), *'ve:š* (Wäsche), *ž'ma:uc* (Schmalz), *g'vi:jat* (gewinnen), *pet'ri:gat* (betrügen), *š'vâ:rat se* (beschweren) idr.⁶

Poleg izgovornih imamo tudi slovnične prilagoditve, zlasti v spolu in številu samostalnikov. Ženski spol nemških samostalnikov se praviloma ohranja tudi v slovenščini, med moškospolske pa so se uvrstili tudi mnogi nemški samostalniki srednjega spola, od že navedenih tudi *g'la:jz, g'li:d, g'la:ž, š'pâ:mpet, ž'ma:uc* idr. Redkeje se uvrsti nemški samostalnik srednjega spola v slovenščini med ženske samostalnike, seveda z ustrežno besedotvorno prilagoditvijo, npr. *das Fett* je v slovenščini *'fe:tna*. Pogostejši so prehodi med ženskim in moškim spolom, saj so *'tu:mxajt, 've:š, 'fu'ze:kļ, 'lâ:dļc, 'nu:dļc* v nemščini ženskega spola, v slovenščini

⁶ Večja ali manjša stopnja izgovorne prilagojenosti je v tem zapisu oprta na normo knjižne nemščine, čeprav so številni germanizmi vstopali v slovensko besedišče v nemški narečni podobi, predvsem avstrijsko-bavarski.

pa moškega, medtem ko je npr. pri *'gu:rtna* (der Gurt), *p'râ:ta* (der Braten), *'ra:jfna* (der Re:if) razmerje obratno, pri *'je:rpargax* (die Herberge) pa je sprememba v slovničnem številu (v nemščini edninsko, v slovenščini množinsko poimenovanje ženskega spola).

Besedotvorne slovenitve so pogoste zlasti pri samostalnikih ženskega spola, ko se namesto nemškega morfema *-e* uveljavi slovenski *-a* ali *-na*, npr. *ma'ši:na*, *š'pi:ca*, *'ša:jba*, *'za:jra*, *'ko:lŋ'ki:šta* oz. *'ja:kna*, *p'lu:zna*, *d'ro:t'pi:ršna*, *'gu:rtna*, *kra'va:tna*, *'ta:cna*, *'to:zna*, *'ke:tna*, *'fe:ltna*, *'ra:jfna* ipd. V nekaj primerih sta pri istem germanizmu možni obe poslovenjeni različici, npr. *aksa* in *aksna*, *mulda* in *muldna* ipd. Pri samostalnikih moškega spola je teh prilagoditev razumljivo manj, ker se pač tako v nemščini kot v slovenščini končujejo na različne soglasnike, še najpogosteje se nemški obliki kot podstavi pripne slovensko obrazilo *-c*: *k'ne:dļc*, *k'râ:gļc*, *'ce:iğļc*, *š'ti:kļc*, *'pu:šļc* ipd.

Velika večina iz nemščine prevzetih samostalnikov se v slovenščini uvrsti v temeljni samostalniški sklanjatvi, v 1. žensko in v 1. moško, izjeme so dokaj redke, kot npr. *š'pa'gâ:t*, ki je ženskega spola in se pregiba po 2. ženski sklanjatvi (obstaja tudi *š'pa:ga* kot samostalniška 1. ženske sklanjatve, medtem ko je izhodiščno nemško poimenovanje moškega spola: der Spagat). Bolj kot pri samostalnikih so vidne besedotvorne neprilagoditve pri pridevniki in prislovih. Ti se v nemščini pogosto končujejo na *-ich* in *-ig* in tudi v obravnavanem govoru se mnogi niso besedotvorno poslovenili, npr. *ape'ti:tlix*, *'tâ:dlix*, *'ca:rtlix*, *'a:jfar'zi:xtig*, *ma'ni:rlix*, *'a:uř'ri:xtig*, *'xe:rcig*, *'na:jgirig* ipd. V nekaj primerih pa se ob neposlovenjeni različici uveljavlja tudi spolsko determinirana poslovenjena, npr. *'le:iđik* in *'le:iđičŋ -na*, *'zâ:ftig* in *'zâ:ftŋ -na*, *'â:klix* in *'â:klišŋ -na*, *ž'ljâ:xt* in *ž'ljâ:xtŋ -na*, *'to:uřlix* in *'to:uřleşŋ -na*, lahko pa pride med neposlovenjeno in poslovenjeno različico celo do pomenske diferenciacije, npr. *'xe:cig* in *'xe:cŋ -na* (prva izraža duhovitost, smisel za humor, druga pa smešnost koga ali česa: *'suo:sed je 'xe:cig* 'rad se šali' in *so'se:iđa je 'xe:cna* 'smešna, npr. zaradi nevsakdanjega načina oblačenja, neobičajnega obnašanja'. Takšna na nemščino vezana besedotvorna prilagoditev pridevnikov se je razširila celo na nekatera po izvoru domača poimenovanja, npr. *je 'je:ijšig* 'ješč', *je t've:iğliš* 'rad tvega' ipd.

Lahko pa dobi nemški samostalniška v slovenščini samo prislovni pomen, njegov primarni pomen pa se izraža z drugim, slovenskim samostalniškim poimenovanjem, npr. *'e:vig'ka:jt*: *'Tâ:k je že od 'e:vig'ka:jt* 'že od nekdanj', medtem ko je samostalniški pomen tega nemškega izraza poimenovan s slovensko *večnostjo* (die Ewigkeit 'večnost').

Med iz nemščine prevzetimi poimenovanji so močno zastopani za ta jezik značilni večbesedni sklopi, kot so *'ho:uřlma'ši:na*, *'fa:jar'mâ:var*, *'e:dļ'pu:c*, *š'pi:cŋš'to:f*, *'me:tar'ce:nt*, *'re:ge'mâ:ntļ*, *'vi:c'mâ:xar*, *grena'di:rmarš* idr. Po tem vzorcu je tvorjenih celo nekaj na slovenskih tleh narejenih tovrstnih poimenovanj,

bodisi z obema domačima sestavinama, npr. *'ba:taš'ko:rni*, ali pogosteje z eno domačo in drugo prevzeto, npr. *č'vi:čk'ne:dłci*, *'fe:rtig'de:il* ipd.

Kot že rečeno, so mnogi germanizmi v rabi tudi izven štajerskega narečnega prostora, med njimi jih je nekaj tako razširjenih in frekventnih, da so našli svoje mesto celo v SSKJ, označeni kot nižje pogovorni, npr. *gvant*, *košta*, *koštáti*, *kušnati*, *kišta*, *kovter*, *povštar*, *tuhna*, *špahtel*, *štanga*, ali celo kot pogovorni, npr. *furati*, *štihati*, *krota*, *luster* idr.

Delež germanizmov je različen tudi na različnih tematskih področjih, odvisno od tega, ali so nova znanja, nova vedenja prihajala k nam z nemškega govornega področja ali ne. Tako je njihov odstotek npr. na tehniškem področju izredno visok, na kakem drugem, npr. čebelarstvu, pa skoraj zanemarljiv (Slovenci se namreč nismo učili čebelarjenja kaj dosti od nemško govorečih sosedov, ampak bolj oni od nas). Pomemben pa je tudi čas prevzema – kjer so se termini porajali v zgodnejšem obdobju, še danes prevladujejo tudi v ljudski govorici slovenski izrazi, kjer pa je strokovno izrazje nastajalo bolj proti koncu skupnega bivanja v habsburški monarhiji, je razmerje obrnjeno, kar se lepo vidi, če recimo primerjamo opis kmečkega voza z opisom avtomobila.

Posebno razmerje obstaja med nekaterimi osnovnimi poimenovanji in iz njih (na pomenski ravni) tvorjenimi izvedenkami. Prva, starejša, so po izvoru praviloma domača, druga, po nastanku mlajša, pa so pogosto prevzeta. Razmerje kaže na postopno izgubljanje jezikovne produktivnosti slovenščine v korist v preteklih stoletjih vse bolj agresivnega vpliva nemščine. Taki primeri, med mnogimi drugimi, so tudi naslednji:

<i>že'le:iz</i>	<i>f'lâ:x'a:jzŋ</i> , <i>'vi:nk'l'a:jzŋ</i> , <i>'a:jzŋ'si:mł</i>
<i>me'so:u</i>	<i>f'la:jšma'si:na</i> , <i>telerf'la:jš</i> , <i>maka'ro:nf'la:jš</i>
<i>'uõ:da</i>	<i>'vâ:sar'la:jŋga</i> , <i>'vâ:sar'vâ:ga</i> , <i>'vâ:sarš'pâ:cł</i> , <i>'vâ:sar'di:xtig</i>
<i>tes'to:u</i>	<i>š'mâ:rŋ'ta:jg</i> , <i>'pu:tar'ta:jg</i> , <i>š't'ru:dł'ta:jg</i>
<i>s'ne:ig</i>	<i>š'ne:'no:karli</i> , <i>š'ne:'pa:lŋ</i>
<i>zla'to:u</i>	<i>trom'pe:tŋ'go:ld</i> , <i>'a:lt'go:ld</i>
<i>'lu:č</i>	<i>ž'no:ur'lâ:mpa</i> , <i>'le:t'lâ:mpa</i>
<i>'ja:jca</i>	<i>'a:jarš'pa:jz</i>
<i>se'no:u</i>	<i>'pâ:k'xa:j</i>
<i>'mâ:st</i>	<i>'fe:tna</i>
<i>pe'pe:u</i>	<i>'a:šŋ'pe:zar</i>
<i>'le:is</i>	<i>'xo:lcp'la:c</i>
<i>p'râ:x</i>	<i>'vâ:š'pu:l'far</i>
<i>bla'go:u</i>	<i>š'pi:cŋš'to:f</i>
<i>pe'ro:u</i>	<i>'fi:l'fe:dar</i>
<i>'lâ:si</i>	<i>'xa:r'nâ:dłc</i>

žva'li:	'ti:r'gâ:rtŋ
'sa:rce	'xe:rc'ki:ršŋ, 'xe:rc (pri igralnih kartah)
'pa:rse	p'ru:skern, p'ru:s'xâ:ltar, p'ru:štax
'go:bec	'ma:ul'ko:rba
'ro:ka	f'ra:j'xa:nd, 'xa:nd'xâ:kŋ, 'xa:ndgra'na:ta
'li:ce	v k'si:xt po've:ĩdat
'so:d	'fa:sŋ za 'pi:r
'bu:ča	'ki:rbos
x'lâ:če	'ra:jt'xo:zne, 'i:bar'xo:zne
k'le:ĩše	'ro:r'câ:nge, c'vi:k'câ:nge
'sjâ:dŋ	'ki:kla na 'zâ:tŋ, 'zâ:tlar
kar'tâ:ča	d'ro:t'pi:ršna
'nuŋo:ž	š'ti:x'me:sar
'mi:za	ti:šttox, 'ti:šlar
ne'bo:u	'xi:mŋb'la:u
s'me:ĩt	'mi:stg'ru:bŋ, 'mi:st'šâ:fla
s'ra:jca	'je:gar'xe:md
z'vuŋo:n	'ki:kla na g'lo:kŋ
've:ĩtar	'vi:nd'ja:kna
'no:uč	'nâ:x(t)'kâ:sna, 'nâ:x(t)'ši:xt
p'ra:g	š've:lar
k'lu:č	š'lo:sar
ob'ro:č (pri sodu)	'ra:jfna (pri dvokolesu)
xu'di:č	'ta:jfŋ'ca:jg
'o:uŋŋ	ko'lo:u 'mâ: 'â:xtarja
'se:ĩdŋ	'pi:k'zi:bnar
'ča:rŋ	'de:ĩlat na š'vâ:rc, š'vâ:rc 'črni konj'
'zjâ:len	g'ri:n'ca:jg
ar'de:č	'ci:gŋ'ro:t
k'râ:tek	'ku:rcš'lu:s
'xi:tar	š'ne:l'cu:g, š'ne:lar, š'ne:larca
'kâ:zat	'ca:jgar
šte'vi:lka	'ci:farp'lâ:t
p'râ:t, p'râ:je	'vâ:š'ku:xna, 'vâ:š'pu:l'far
s'pâ:t	š'lâ:f'ro:k, š'lâ:f'ci:mar
'nuŋo:st	t'râ:ge, pa'ke:tt're:gar
na'za:j (ukaz konju)	cu'ri:k
'guŋo:r, 'no:ga (ukaz konju)	'fu:s'a:uŋ
'va:rtat	'po:rma'ši:na

V nekaj primerih je razmerje obrnjeno: osnovno poimenovanje je prevzeti germanizem, v izvedenki pa se uporabi po izvoru slovenski izraz:

š'ri:t x'lâ:če so s'ta:rgane med ko'râ:kam/ v ko'râ:ko
'ke:ɥdar 'xi:ša je podkle'tjâ:na
'fâ:na na pros'la:v(i) bo zastavo'no:ša

Lahko pa je tudi prišlo med prvotnim slovenskim in prevzetim nemškim sopomenskim poimenovanjem do razdelitve pomenov in tako danes v govoru obstajata obe poimenovanji v nesinonimnem razmerju, npr. *k'la:do* 'kladivo' kot nadpomenka za različne vrste, oblike in velikosti tega orodja in *'xâ:mar* kot podpomenka za veliko, težko železno kladivo, t. i. macolo.

Pomenska razlika je tudi med sporočiloma *'xo:ɥd ɥ s'lu:žbo* in *'xo:ɥd na 'ši:xt*. Druga različica pomeni opravljanje fizičnega dela, zlasti težjega, v tovarni, podjetju, prva pa predvsem zaposlitev z opravljanjem pisarniškega ali intelektualnega dela.

Nekateri od prej navedenih germanizmov so še vedno v splošni rabi, tudi med srednjo in mlajšo generacijo, npr. *'vi:nd'ja:kna*, *š'lo:sar*, *'vâ:sar'vâ:ga*, *'â:xtar*, *'ro:rc'â:nge*, *t'râ:ge*, *'ti:štɔx*, *š'ne:'no:karli*, *'de:ɥlat na š'vâ:rc* idr., druge pa uporablja le še starejša generacija, npr. *g'ri:n'ca:jg*, *š'ne:l'cu:g*, *'pâ:khaj*, *'ci:farp'lâ:t* ipd.

5 Raba frazemov

Tako kot v drugih narečjih je tudi na obravnavanem področju zelo frekventna raba frazemov. Obstajajo za najrazličnejše življenjske situacije. Veliko je splošnih, bolj ali manj znanih in uporabljanih po celotnem ali pretežnem delu slovenskega jezikovnega prostora in deloma tudi v knjižnem jeziku, manjši del pa je vezan na obravnavano zemljepisno področje. Frazemi te skupine so ljudem drugih delov Slovenije nerazumljivi.

a) Širše znani in uporabljeni frazemi (nekateri močno ekspresivni):

- *'tu: si xu'di:č k're:imple b'ru:s* (pripomba ob navzgor obrnjenih grabljah, vilah, nožu, ker je tak položaj lahko nevaren);
- *je 'tâ:k ko 'žâ:kļ na'ri:banga d'rjâ:ka* (nepostaven zaradi debelosti, pretirano debel);
- *je za an 'pe:ɥsi d'rjâ:k* (brez vsakršne vrednosti, v fizičnem ali moralnem pogledu);
- *smar'di: ko 'po:k* (zelo);
- *'ži:vjo 'o:xcet pa 'nâ:ga 're:t* (kritičen vzklik ob velikem nepreudarnem zapravljanju);
- *so ga s 'ka:ncļna 'va:rgļ* (bil je v cerkvi oklican);
- *jih bo do'bi:la po 'nâ:gi pe'li:ski* (po nagi riti bo tepena);
- *za 'pe:t 'râ:n 'buo:žjix* (vzklik ob čem zelo neprijetnem);
- *je na s've:ɥt 'tâ:ka ko 'u:na* (popolnoma enaka);
- *ti si an ve:ɥlek lolek, lilek* (neumnež, zmedenec);

- *dar'ži: se, ko da je bo'gâ: za b'ra:do par'je:u* (zelo pomembno, domišljavo);
- *je 'fe:rtig 'lu:šŋ* (konec je, zabava je končana);
- *ga je za anga 'po:užoga 'lu:leka* (zelo malo, komaj kaj);
- *je 'tâ:k ko da bi v 'tjə:m ka'di:u* (brez pričakovanega okusa, praznega okusa);
- *u'sjə: bo šlo cug'ru:nt* (bo propadlo);
- *je 'o:uɣarŋ ko 'sâ:m xu'di:č* (zelo je skop);
- *'bo:g mu po'že:gni* (prizanesljiva dovolitev, soglašanje);
- *je 'šo:u 'fi:ti'go:t 'na:cŋ* (propadel; odšel neznano kam);
- *'ti: pa kap'ci:narja 'vo:xaš* (samo dozdeva se ti, da je tako);
- *prek'le:t k'li:nc'ku:rc na 'ro:ke 'de:ılan* (groba zavrnitev koga);
- *ga je 'fu:kno taj u 'ko:t* (vrgel);
- *me'ži:ka ko to'mâ:žek u so'lâ:t* (hitro ponavljajoče se);
- *se sp'ra:ula od 'do:uma ko 'lâ:čŋ s'ra:t* (zelo počasi, obotavljajoče);
- *odp'ra:ula se, ko da ga 'ne:ikam te'si:* (obotavljajoče);
- *u'pi:jd u 'ki:što pa 'uŋ:n 'lâ:ji* (jezna zavrnitev);
- *'to:t je 'mâ:l b'ŋr-b'ŋr* (zmeden, neprišteven);
- *a se s'pe:t ot'ruŋ:c za jer'bi:jo 'tjə:pejo* (pripomba ob pretakanju, kruljenju v prebavilih);
- *je 'ga:rd ko s'ma:rtŋ g're:ix* (zelo);
- *ko 'bo:g u s've:tih ne'be:isix, da je 're:is* (izjava ob zelo resnem zaklinjanju);
- *ga je par'je:u za k'râ:gŋc, kra'va:tŋc* (za vrat, navadno pri fizičnem obračunu);
- *jih boš do'bi:u po 'pe:vskem d'ru:štvo* (udarec po ustih);
- *pod 'mi:lŋ 'bo:gam ni 'ne:č na're:do* (čisto nič);
- *je še s'ku:pi* (še ni rodila – za žensko, še ni povrgla – za kravo, kobilo);
- *so ga u 're:t 'ba:rcnal* (odpustili, napodili);
- *'ni: u're:jdŋ 'po:u 'fe:niga* (čisto nič);
- *je 'tâ:k, ko da bi k'râ:vo 'zi:zo* (nosi klobuk z navzgor obrnjenimi krajevci);
- *gou'ri: ko 'dĭ:ž* (veliko, hitro);
- *'mâ:m s 'fi:mfarja dro'bi:ž* (sem na slabšem kot prej);
- *je za ano 'pe:isjo 'fi:go* (brez vrednosti);
- *'fu:j 'ta:jŋ* (vzklik ob čem zoprnem, gnusnem);
- *jo bo pob'ra:u* (se poročil z njo, četudi ni privlačna niti bogata);
- *je 'šo:u za 'sĭə:be* (se je bivalno osamosvojil);
- *je u 'vŋŋ:d s'ta:u, ko so mu x'lâ:če 'mi:rŋ* (nosi prekratke hlače);
- *ga je nas'ra:u* (ogoljufal, okrog prinesel);
- *je 'pi:kson 'fe:rtig* (popolnoma, povsem je gotov);
- *pod 'pa:sko 'mâ: 'bu:lo* (je len/a);
- *k'li:nc, pa 'ki:so 'ze:ile* (izraža nejevoljo);
- *'bo:g te bo št'râ:fo* (kaznovan boš, otepalo se ti bo);

- *je 'je:ĩd, ko da-b s t'lã:ke 'pa:ršo* (z velikim apetitom, zelo mu je teknilo);
- *par'di: ko s'ta:r 'fu:ks* (zelo, pogosto, glasno);
- *je 'ti:x ko 'ri:t* (zelo, sploh se ne oglasi);
- *je 'vo:ũk na me'so:ũ* (zelo ga ima rad);
- *je 'ta:rd ko aks(n)a* (zelo močno pijan);
- *'tã:ke 'ũo:n 'me:ĩče, da ni ne za na 'vi:le ne za na g'rã:ble* (govori velike nesmisle, neumnosti);
- *je pot're:ĩbna ko star 'vo:ũk 'šu:sa* (zelo si želi spolnosti);
- *se je na 'ku:rjem d'rĩø:k zaska'li:ũ* (šaljiva pripomba ob majhnem, nepomembnem pripetljaju);
- *je 'zme:ĩšana ko 'ku:rji d'rĩø:k* (zelo);
- *a-s na g'la:ũ k'ru:mpast* (si neumen, neprišteven);
- *ne 'da: š'ti:me od 'sĩø:be* (se ne oglasi);
- *'tuø:j 'ũo:če ni biũ g'lã:žar* (opozorilo človeku, ki komu zastira razgled);
- *'de:ĩla za 'ku:rčo zd'ra:ũje* (brez primernega plačila, brez plačila sploh);
- *bog daj 'duø:barga pa ve'li:k* (šaljiv odzdrav, po navadi na pozdrav »dober dan«);
- *'gre:m ũ 'mižovo de'žĩø:lo* (spat);
- *ko bo'gã: te p'ro:ũsm* (zelo, iz vsega srca);
- *je čist 'navã:dũ 'pi:k'zi:bnar* (nesposobnež, nestrokovnjak);
- *'a:ũbe – 'a:ũbe* (izraža zavrnitev, beži – beži);
- *'se:ĩ me bo farš'lã:g* (izredno sem presenečen, ne morem verjeti);
- *t'ra:ja od 're:ĩpũga 'pi:paja do tajme'tã:ja* (zelo kratek čas);
- *'fã:so jih bo* (tepen bo);
- *'fã:so je 'si:filis* (zbolel za sifilisom);
- *je za'ne:č* (slab, brez moči; impotenten; neploden);
- *te an 'ku:rc b'ri:ga* (čisto nič);
- *jih boš do'bi:la po far'da:manci* (po riti, tepena boš);
- *je 'bu:tast ko s've:ĩt, tĩø:le, 'bi:k* (zelo);
- *je 'šo:ũ o'ko:l 'ri:t ũ 'ã:ržet* (izbral je zelo zapleteno, nepraktično pot, rešitev);
- *je 'ma:jxũga f'ũi:jtra* (malo pojé);
- *je na 'na:jk* (tik pred porodom);
- *je na 'no:t* (zelo nujno);
- *'kũo: mi 'nu:ca g'nã:r, če pa 'ni:sũ zd'ra:ũ* (nič mi ne koristi);
- *'to:t'te:t č'lũo:vek je 'buø:l na 'xo:ĩlad'ri:* (veseljaški, neresen, neodgovoren).

b) Frazemi, vezani le na področje obravnavanega govora

Gre za frazeme, ki so tesno povezani s tukajšnjim okoljem, njegovimi značilnostmi, ljudmi, večinoma so humorno obarvani:

- *Bla je 'ga:rda, da-b se jo s're:jd d'ne:iȳa ũst'rã:šo, če-b jo za 'Do:uȳn Ar'ti:čam s're:čo.* (Dolge Artiče so gozdno področje na obeh straneh ceste med krajema Proseniško in Teharje.);
- *G'le:da 'je:zŋ'ga:rd ko 'ti:st, k-par S've:tem 'Ruȳ:k 'mjə:tle 've:že.* (Gre za primerjavo z baročno figuro mrko gledajočega rimskega vojščaka, ki si pripravlja mučilno pripravo, nekoliko spominjajočo na brezovo metlo, za pretepanje Kristusa, in sicer v eni od kapel križevega pota pri Sv. Roku nad Šmarjem pri Jelšah.);
- *So'pi:xa ko ro'gã:čan ũ 'Hã:larjoũ b're:iȳg.* (Pripomba ob težkem dihanju ali zasopihanosti, zasoplosti koga – gre za asociacijo na vožnjo parne lokomotive po železniški progi prek pobočja Halarjevega brega, vzpetine med Šentvidom in Šmarjem pri Jelšah, vendar ta semantična povezava že pol stoletja ni več aktualna, ker je bila po 2. svetovni vojni železniška proga tam speljana skozi predor, pa tudi parne lokomotive so bile zamenjane z motornimi, zaradi česar je frazem komaj še živ.);
- *Ko'ro:ške 'Mi:cke se u'mi:vajo.* (Če se po dalj časa trajajočem slabem vremenu nebo zjasni tik nad obzorjem na meji med Štajersko in Koroško, pomeni da se bo vreme izboljšalo.);
- *Pog'le:j, a je 'pã:darjeva 'lu:kna 'či:sta.* (Če je presledek med zahodnim obrobjem Konjiške gore in vzhodnim delom Savinjskih Alp zamegljen, napoveduje slabo vreme – frazem je povezan z zdravnikom – padarjem Francem Ipavcem, ki je bil v začetku 19. stoletja pogosto gost lastnikov graščine Blagovna v sosednji vasi, kjer je spoznal svojo ženo, mater znamenitih glasbenikov Benjamina, Gustava in Alojza Ipavca.);
- *'Pe:tsto'di:naršek je 'pa:ršo.* (Gre za moškega z imenom Jurij – ker je bil zelo majhne rasti, so ga šaljivo preimenovali v Petstodinarška, češ da po velikosti zaleže komaj za pol jurja.);
- *'Ru:k'zã:k se je par'pjã:lo.* (Manjši moški se je s sosedom vozil v službo na motornem kolesu – zaradi svoje majhnosti in precejšnje velikosti voznika je bil na zadnjem sedežu videti kot voznikov nahrbtnik, nar. 'ru:k'zã:k.).

6 Zaključek

Kraj Proseniško postaja v dobršni meri spalno naselje za nekmečke priseljene prebivalce, ki so si v tem prostoru zaradi bližine večjih urbanih središč, zlasti Celja in Šentjurja, zgradili stanovanjske hiše oz. si jih še gradijo. Njihovo sporazumevanje med seboj kot tudi z avtohtonim prebivalstvom pa poteka pretežno v celjski pokrajinski različici pogovornega jezika. Glede na trend priseljevanja je mogoče pričakovati, da bodo zlasti mladi v bodoče s svojo pokrajinskopogovorno govorico vplivali na odpravljanje izrazitejših narečnih značilnosti tudi pri mladi generaciji avtohtonega dela prebivalstva (zaradi druženja v šoli, pri občolskih in izvenšolskih

dejavnostih, v prostem času). Kot povsod drugod se tudi v tem prostoru narečna govornica še najbolje ohranja med kmečkim prebivalstvom, katerega delež pa se v zadnjih desetletjih zelo manjša, ta težnja pa bo zagotovo prisotna v še večji meri tudi v bodoče. Čistega kmečkega prebivalstva je že danes zelo malo, čez eno ali dve generaciji pa bo število kmečkega prebivalstva v razmerju do nekmečkega po vsej verjetnosti že kar zanemarljivo.